

פרשת בהעלותך

**"וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מְקֻשָּׁה זָהָב עַד יָרֵכָה עַד פְּרִיָּה מְקֻשָּׁה הוּא פִּמְרָאָה
אֲשֶׁר הָרָאָה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּנוֹ עֹשֶׂה אֶת הַמִּנְחָה" (במדבר ח')**

מתוך כלי המקדש, מקום של כבוד שמור למנורת הזהב ולעבודתה. בפרשה שלנו, נראה היה שהעיקר הוא לתאר את עבודת המנורה לה זכו אהרן ובניו, אך התורה חוזרת ומדגישה גם את מבנה המנורה. ננסה ללמוד על מבנה המנורה ומתוך כך לראות כיצד דבר זה חלק בלתי נפרד מעצם העבודה וממהות המנורה.

ליל שבת

לא לאורה אני צריך

במצוות הטבת הנרות המופיעה בפרשה, מופיע גם אופן הנחת פתילות המנורה:
"ואירו שבעת הנרות - ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך" (רש"י על במדבר ח', ב')

את ששת הנרות מפנים פנימה, כלפי הנר האמצעי, זאת כפי שמבאר רש"י 'שלא יאמרו לאורה הוא צריך'. כלומר, מעבר לכך שהמנורה עומדת בקצה המקדש ולא במרכז החדר, ובנוסף הכוונה הנורות פנימה, הכל כדי ללמד שתפקיד המנורה אינו להאיר - הקב"ה אינו צריך אור במקום שממנו 'יוצאת אורה לעולם'. אם כן, כבר בדרך הנחת נרות המנורה אנו מבינים את מהותה המרכזית - להראות שהקב"ה הוא המאיר את העולם כולו.

ובדרך אגב, נוכל על פי ההבנה הזאת לתת חיזוק לשיטת הרמב"ם. הרמב"ם בניגוד לרוב הראשונים, פוסק שצריך להדליק את המנורה גם ביום (ולא רק 'מערב עד בוקר'). לפי ההבנה לעיל, הדלקת מנורה למרות שיש אור בחוץ, מחזקת את הרעיון שהמנורה אינה לאורה. (עפ"י המשך החכמה).
דבריו של רש"י, מבוססים על הגמרא במסכת שבת:

מתיב רב ששת: "מחוץ לפרוכת העדות יערוך". וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאורו? אלא - עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות? אמר רב, זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים" (שבת כ"ב:).
רב ששת מקשה מדוע יש להניח את המנורה מחוץ לפרוכת, הרי אין צריך במשכן תאורה, שהרי כל ארבעים השנה במדבר האיר להם עמוד הענן. ומכאן שתפקיד המנורה להראות 'לבאי עולם' - שהשכינה שורה בישראל'. זאת על ידי נס מיוחד שהיה במנורה ש'הנר המערבי' היה דלוק זמן כפול מכמות השמן שהיו מניחים בו. אך על דברי הגמרא מקשים בעלי התוספות:

"תימה אמאי נקט מ' שנה, לעולם כל העולם כולו לאורו של מקום הולכין? ויש מפרשים וכי אהרן כשהיה נכנס לפניו לאורה היה צריך והלא מ' שנה היה מאיר להם עמוד ענן בכל המקומות כדאמרין בברייתא דמלאכת המשכן היה מסתכל בטפיח ורואה בו ויודע מה בתוכו בחבית ויודע מה בתוכה וכן משמע בת"כ דאכהנים קאי דגרס התם וכי צריכים לנר והלא כל אותן מ' שנה לא הוצרכו לנר שנא' כי ענן ה' על המשכן. ומיהו בשלהי כל קרבנות (מנחות ד' פו: ושם) משמע דאשכינה לבנ"י קאי... " (תוספות על שבת כ"ב, ד"ה וכי לאורה)

התוספות מקשים: מדוע נאמר שרק בארבעים השנה במדבר הלכו ישראל לאורו של הקב"ה, הרי כל המאורות - השמש והירח - הם מעשה ידיו של הקב"ה וכל העולם תמיד מהלך לאורו של הקב"ה? תירוץ אחד מביא התוס' שבמדבר היה נס מיוחד שבזכות הענן היה אור בכל מקום, גם בתוך האוהלים. והגמרא אומרת שגם בתוך אוהל מועד 'היו הכהנים מהלכים לאורו של הענן' ולכן אין צריך מנורה. בכל זאת, מקשה התוס' הרי פשט הכתוב אומר שמדובר על עם ישראל שהילך לאורו של הקב"ה, והוא נשאר בקושיה.

ואנחנו נשאל כיוון אחר, כיצד האור שבתוך המשכן, הוא העדות לכל העולם, שהשכינה שורה בישראל?

פרשת בהעלותך

סעודת שבת

אורו של הקב"ה

הרשב"א מתמודד עם שאלת התוספות ואמר שיש הבדל בין 'המאורות' לבין עמוד הענן. שהמאורות הם מ-אור, מתוך האור הגדול, ואילו בני ישראל במדבר הילכו לאורו של הקב"ה בעצמו. (כשם שיש את ההבדל בין האור שנברא ביום הראשון לבין המאורות שנבראו ביום הרביעי):

"והא לא קשיא דלאור כבוד שכינה קאמר שבעמוד הענן ועמוד האש האירה במדבר ולכך קאמר לאורו רצונו לומר, לאור עצמו הילכך אינו צריך לאורו דהוא בעצמו מאיר להם, ואין הפי' שלאורו לאור שלו דירצה לומר לאור שברא כמו השמש והכוכבים אלא מאור עצמו קאמר דהוא ראייה יתירה דאינו צריך לאורה" (חידושי הרשבא על מנחות פ"ו:)

האור חיים מרחיב את התשובה ומבאר מהי העדות המיוחדת באור המנורה:

"ומה שראיתי שדקדקו התוספות התם בתמיהה, וכי לאורה הוא צריך וכו', מטעם כל ארבעים שנה וכו', ולא אמרו והלא כל העולם כולו לאורו של מקום, לפי עניות דעתי אינו דקדוק, כי תצדיק התמיהה מהמורגש להם יותר מדברים הבאים באמונה, כי ה' ברא שמש וירח המאירים לעולם. ... ויש לנו לחקור זאת, מעתה, שלא בא המנורה אלא להגיד ניסה שבנר מערבי היה מספיק, בנר מצדה האחד, ונר מצדה השני, ויש לומר כפי הפשט שהוא לנוי שאחר שהוצרכה ביאתה לרמז הנזכר אין נכון להביא בית ה' אלא דבר מתוקן ונכון שבמנורות: ובדרך רמז ירמוז בשבעה נרות לאומות העולם שהם שבעים אומות כל אחד ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל, שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן:

ורמז גם כן שכולן כלים, ונר ישראל לא יכבה, ותמצא שהארת הנרות אינו אלא בלילה, .. ובבא זמן הישועה המתייחס לה בקר כתיב (ישעיה כא יב) אתא בקר וגו', יכבה נר האומות וישאר מכללותם נר ישראל שהוא הולך ואור עד נכון היום (משלי ד יח):

גם רמז במצות "הדלקת הנרות" שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה, שהכל יהיו לצורכי ישראל המתייחס לה שם פנים, כידוע למבינים" (אור החיים, על במדבר ח')

האור החיים הקדוש, מוסיף שאלה. אם כל הרעיון במנורה אינו כדי להאיר, היה עדיף שיהיה במנורה רק נר אחד, 'הנר המערבי' ואז יודגש 'שלא לאורה הוא צריך'. תחילה הוא מתרץ על דרש הפשט, שבכל זאת לכבוד המקדש ראוי שתהיה מנורה מכובדת.

על דרך הרמז הוא מתרץ שכל הנרות מסמלים את שבעים אומות העולם והנר המערבי מסמל את עם ישראל. (דווקא הנר המערבי, שנמצא במקום שאין בו אור טבעי. זאת בניגוד לאומות העולם שרואים בשמש שבא מן המזרח את עיקר האור). את ששת הנרות מדליקים מן הנר המערבי ובנוסף הם פונים אליו באופן תמידי. על פי ההבנה הזאת ניתן להסביר את כל התהליך:

מטרת המנורה היא 'בהעלותך' לרומם אותנו, להעלות את כל העולם. להביא אור לעולם כולו. 'וירא אלוקים את האור - כי טוב'. שפע וברכה רוחנית לעולם כולו. דבר זה עובר דרך המקדש ודרך עם ישראל. האור החיים מוסיף על הבנה של הרשב"א. הרשב"א מבאר שאורו של הקב"ה מגיע אל עם ישראל. האור החיים מוסיף קומה נוספת. האור הזה, בזכות עם ישראל, מגיע אל העולם כולו. האמנם נעשית בתוך בית המקדש, אך בזכות אותו מעשה מתרומם עם ישראל וממילא זוהי עדות לכל העולם, שהקב"ה מאיר לעולם כולו, אבל שהשכינה שורה בישראל.

כך מביא גם ה'משך חכמה'. המשך חכמה מקשר בין הפסוקים האחרונים בפרשת נשא, הדברים על התגלות ה' למשה, לבין תחילת פרשתינו:

"ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו כו' מדבר אליו מעל הכפרת כו' וידבר אליו - הנה מבואר שהדיבור מעל הכפרת היה נתיחד אל משה בזכותן של ישראל, וכמו שאמרו צא ואמור להם שבזכותם הוא מדבר עמי, שכל ל"ח שנה שהיה כועס ע"י לא היה מדבר עמו כו', שלא הודלקו הנרות, דאחרי זה דבר אליו בהעלותך את הנרות על ההדלקה... שבזכות העבודה השכינה שורה בישראל" (משך חכמה כל במדבר, ז', פ"ט)

פרשת בהעלותך

סעודת שלישית

"כמראה אשר הראה בהר"

מכאן נוסיף את הבנת המשך הפסוק. התורה מדגישה שאת המנורה עשה משה (משה, ולא הקב"ה!) כפי שהוא ראה בהר סיני. האלשיך הקדוש מבאר את הרעיון על פי מדרש מופלא. נביא את דבריו בדילוגים ואח"כ נבאר את עיקר הרעיון (בעמוד הבא):

והנה במדרש (ילקוט בהעלותך רמז תשיט) אמרו, וז"ל: וזה מעשה המנורה מלמד שראה אותה ארבע פעמים. ראה אותה בכלל כל הכלים ושכח, וראה שנית מיכאל עומד וממשיח בה, וראה אותה נעשית, וראה אותה עשויה" וראוי לשים לב, אחד, למה שכח צווינו יתברך:

ואם שכח הראשונה ועל כן הוצרך הפעם שנית, למה הוצרכה השלישית כיון שלא שכח השנית:

ועוד למה היו ארבע פעמים. וגם מי הגיד לרבותינו ז"ל שכך היה. וגם מי הכניס את מיכאל באמצע, ומה ענין ממשיח בה. ומה שראה אותה עשויה, גם זולת משה ראו אותה:

אמנם הנה הוקשה לרבותינו ז"ל, מה זה שהוזכרה הוראתו יתברך את המנורה ארבע פעמים. א. בכלל כל הכלים, שנאמר ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו. ב. במנורה וכליה, שנאמר ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה וראה ועשה כתבניתם וכו'. כי באומרו וראה יראה שמראה לו עתה מחדש. ג. אומרו וזה מעשה המנורה, שהוא כמו שאמרו ז"ל (מנחות כט א) שהראה לו הוא יתברך ואמר לו וזה כמורה באצבע ועל כן אמר, כי ארבע פעמים ראה אותה. והוא, כי הנה העולמות הם ארבעה. עולם העליון, ועולם המלאכים, ועולם הגלגלים, ועולם השפל: והנה ראשונה הראה לו הוא יתברך תבנית משכן ומנורה, מראה רוחנית מעין עולם העליון. ולמה שרוחניות העולם ההוא רוחני מאד, אין הציור נתפס בעצם בשכל אדם. ..ואז היה מראה רוחנית מאד מעין עולם העליון, שזולת שלילת ממשות גם לא יצטייר בו גבול בעצם. וזהו אומרו ושכח, כי למה שלא יכול לסבול ברוחניות תפיסה גבולית היה נשמט ממנו פרטיות ציוריה.

על כן ראה אחר כך את מיכאל בעולם המלאכים ממשיח, שהוא נותן בו מדה. כי להיות התלבשות מה, יצדק בו משיחה ומדה גבולית בצד מה, בערך דקות עולם העליון: כי במעשה מלאכים יצדק גבול גדול. .. ועל כן במיכאל נאמר ממשיח בה: והנה עדיין לא היה ממש ליתפס בעצם בדעת משה, לכן עדיין נתקשה משה. על כן אז נאמר פעם שלישית וזה מעשה המנורה, שהראה לו אופן ממשי של אש נתפס.

פרשת בהעלותך

שהוא מעין גשמות דק, מעין אש שבעולם הגלגלים, שיצדק לומר נעשית. שהולכת ומשתלשלת, שהוא התלבשות מתחיל לקבל עשיה. וזהו אומרו נעשית, כי לא נעשית ממש, רק קונה דרך ממשיי התחלת עשיה. כלומר, ראה הרוחניות שהראה לך מיכאל כמקבלת עשיה. וזהו נעשית, וזהו וזה מעשה שהראה לו מעשה במנורה: ואחר כך הראה אותה לו עשויה ממש. שעל ידי ההדרגות נתפס בשכלו המראה הראשון, עד היותה פה עשויה ואין בה שנוי.

כי אז היה בלבו מתבייש ואומר הלא מה המה אלה משכן וכליו לפני כבוד ה' מלא שישתמש בהם. ומה גם נרות של אור גשמי להאיר שם, כי הלא יכבה ולא יאיר כלל, כי שרגא בטיהרא מאי מהניא. כי בפני אור עליון אור של העולם הזה לא מהני. ומה גם בפני מי שנהורא עמיה שרא. כי הכל הוא אור גשמי לפניו, ובדרך טבע לא יגיה אורו שמה כלל ועיקר. ועל כן היה מטמין ומפריש בלבו הדלקת הנרות, באומרו כי לא יאירו נרות גשמיים, ואדרבא יכבו לפני אור כבוד ה' מלא:

אדרבה יושפע בם קדושה כל כך גדולה, ששם יאירו שבעת הנרות ולא תמנע הארתם. והוא דרך נכון בפשט הכתוב. והוא כענין למעשה ידיך תכסוף (איוב יד טו). וזה שבח לאהרן שהספיק בטיב כונתו, כי אל מול פני המנורה העלה נרותיה באופן יספיקו להאיר שם. כי על ידי טוב כונתו המשיך עילוי ושפע אל הנרות להאיר שם.

כי כאשר בהקים משכן התחתון הוקם העליון, כן בהדליק נרות המנורה התחתונה יאירו גם כן נרות המנורה העליונה. כי משכן של מעלה מכוון כנגד של מטה. וכמאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה זוהר ח"ב דף נ"ט ע"ב) על בית המקדש, כי כשהיה הכהן המקריב למטה היה כמקריב למעלה וכו'. והנה לזה צריך כונה ראויה לאהרן, שעל ידי כונתו למטה יאיר למעלה בנרות עליונות, כי ישפיע לה שפע מעולם האצילות" (תורת משה על במדבר ח', ג-ד)

ביאור הדברים:

האלשיך מביא מדרש שאומר שהקב"ה הראה למשה את המנורה ארבע פעמים:

א. ראה אותה בכלל כל הכלים ושכח,

ב. ראה שנית מיכאל עומד וממשיח בה,

ג. ראה אותה כמנורה של אש

ד. ראה אותה עשויה בזהב

המדרש למד זאת כיוון שהציווי על מעשה המנורה מופיע ארבע פעמים בתורה. מכאן מבאר ה'תורת משה' את העניין.

פרשת בהעלותך

א. כשראה משה רבינו את המנורה בראשונה הוא ראה את 'אור הגנוז', את האור של היום הראשון לבריאה, את האור של הקב"ה עליו דברנו מקודם. האור היה כל כך חזק שמשה רבינו לא הצליח להבין את המנורה-האור יכול להתפרט לפרטים ולמשהו גשמי.

ב. בפעם השניה, ראה משה את 'מיכאל הכהן הגדול של ירושלים של מעלה' מדליק את המנורה. כאן כבר התקדמנו ליום השני של הבריאה בו הבדיל הקב"ה בין העולמות. למלאכים יש 'צורה', אמנם רוחנית והקב"ה חשב שבזה משה כבר יקלוט. ג. כשזה לא עזר, הראה הקב"ה למשה מנורה של אש. האש כבר משמשת בעולם הזה. אך היא אינה ניתנת לתפיסה. משה רבינו עדיין לא הבין כיצד ניתן לקחת דבר כה רוחני ונשגב ולהורידו אל העולם הזה. העולם השפל. ד. בלית ברירה, הראה הקב"ה למשה מנורה ממש. מזהב. וכפי שראה עשה.

עדיין, מוסיף ה'אלשיך, התקשה משה. מה הרעיון להדליק את המנורה, בבית המקדש. הרי זה 'שרגא בסיהרא', זה כמו נר באמצע היום? כאן הקב"ה לימד את משה את סודו הגדול של המקדש. רק על ידי הדלקת הנרות למטה, דולקים הנרות למעלה. כפי שראינו מקודם. בזכות עם ישראל ועבודתם, מגיע האור לעולם כולו. זה למעשה הכח שלנו להחזיר את האור שנגנז ביום הראשון לבריאה, על ידי עבודת המקדש. זוהו גם הדגש, שאהרן עשה ככל אשר ציווה ה'. וכי עלתה על דעתינו אחרת?! אלא שאהרן הצליח לעשות את הכוונות הנכונות בהדלקת המנורה שיצליחו להשפיע מן העולם הזה אל כל העולמות. כשזה קורה- אז זוהי העדות האמתית ביותר שהשכינה שורה בעם ישראל. לעתיד לבוא, שוב יחזור האור הזה לעולם. אורם של הרשעים ידעך ואורו של הקב"ה יחזור להיות עדות שהשכינה שורה בישראל.

"וַאֲסַפְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר .. וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יוֹדֵעַ לֵה' לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה וְהָיָה לַעֲת עֶרֶב יִהְיֶה אֹר .. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד" (זכריה ח')

שבת שלום
מרדכי פרסוף